

**СТВОРЕННЯ РЕАЛЬНОГО ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ
ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ЯК НЕОБХІДНИЙ ЕЛЕМЕНТ ГАРАНТУВАННЯ
НЕДОТОРКАНОСТІ ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ ЛЮДИНИ
В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ**

**THE DEVELOPMENT OF A REAL LEGAL MECHANISM
FOR THE PROTECTION OF PERSONAL DATA AS AN ESSENTIAL ELEMENT,
TO GUARANTEE PRIVACY RIGHTS IN THE CONTEXT OF ESTABLISHMENT
OF INFORMATION SOCIETY IN UKRAINE**

Різак М.В.,

*кандидат юридичних наук,
помічник-консультант народного депутата України*

У статті досліджується інститут недоторканності приватного життя людини в контексті становлення правового механізму захисту персональних даних в умовах розбудови інформаційного суспільства в Україні. Здійснено аналіз питань різких змін Закону України «Про захист персональних даних» та доведено невідповідність його понятійного апарату сучасним відносинам з обігу й обробки персональних даних. Встановлено проблеми надання згоди на обіг та/або обробку персональних даних, у тому числі батьками, опікунами й піклувальниками щодо дітей, недієздатних та обмежено дієздатних осіб відповідно, а також щодо надання згоди на обіг та/або обробку персональних даних померлих осіб їх спадкоємцями. Виявлено особливо небезпечну підставу, передбачену пунктом 6 частини 1 статті 11 Закону України «Про захист персональних даних», для обігу та/або обробки персональних даних без надання згоди суб'єктом цих даних, якою є необхідність захисту законних інтересів володільців персональних даних, третіх осіб, крім випадків, коли суб'єкт персональних даних вимагає припинити обробку його персональних даних, а потреби захисту персональних даних переважають такий інтерес. Згідно із цим положенням суб'єкт персональних даних має здійснити активні дії, а саме вимагати припинити використання його даних, однак, як це трапляється в більшості випадків, його персональні дані можуть використовуватись і без його відома, а коли він про це дізнається, то зможе добитись компенсації й припинення використання своїх даних лише після рішення суду про те, що захист його персональних даних переважає над інтересом володільця. Виділено проблему визначення поняття «база персональних даних», перша редакція якого давала можливість уникати реєстрації таких баз, а також встановлено відсутність класифікації баз персональних даних. Встановлено кроки щодо модернізації механізму гарантування недоторканності приватного життя особи в контексті обігу й обробки персональних даних.

Ключові слова: база персональних даних, закон України, згода суб'єкта персональних даних, обіг персональних даних, обробка персональних даних, персональні дані, підстави для обігу та/або обробки персональних даних.

В статье исследуется институт неприкосновенности частной жизни человека в контексте становления правового механизма защиты персональных данных в условиях развития информационного общества в Украине. Осуществлен анализ вопроса резких изменений Закона Украины «О защите персональных данных» и доказано несоответствие его понятийного аппарата современным отношениям по обороту и обработке персональных данных. Установлены проблемы предоставления согласия на оборот и/или обработку персональных данных, в том числе родителями, опекунами и попечителями в отношении детей, недееспособных и ограниченно дееспособных лиц соответственно, а также о предоставлении согласия на оборот и/или обработку персональных данных умерших их наследниками. Выведено особо опасное основание, предусмотренное пунктом 6 части 1 статьи 11 Закона Украины «О защите персональных данных», для оборота и/или обработки персональных данных без предоставления согласия субъектом этих данных, которым является необходимость защиты законных интересов владельцев персональных данных, третьих лиц, кроме случаев, когда субъект персональных данных требует прекратить обработку его персональных данных, а необходимость защиты персональных данных преобладает над таким интересом. Согласно данному положению субъект персональных данных должен осуществить активные действия, а именно требовать прекратить использование его данных, однако, как это бывает в большинстве случаев, его персональные данные могут использоваться и без его ведома, а когда он об этом узнает, то сможет добиться компенсации и прекращения использования данных только после решения суда о том, что защита его персональных данных преобладает над интересом владельца. Выделена проблема определения понятия «база персональных данных», первая редакция которого позволяла избегать регистрации таких баз, а также установлено отсутствие классификации баз персональных данных. Установлены шаги по модернизации механизма обеспечения неприкосновенности частной жизни лица в контексте оборота и обработки персональных данных.

Ключевые слова: база персональных данных, закон Украины, оборот персональных данных, обработка персональных данных, основания для оборота и/или обработки персональных данных, персональные данные, согласие субъекта персональных данных.

In the article the institution of privacy rights in the context of becoming a legal mechanism for the protection of personal data in terms of information society development in Ukraine. The analysis of the problem of abrupt changes of the Law of Ukraine "On Protection of Personal Data" and proved its inconsistency conceptual apparatus of contemporary relations in terms of turnover and processing of personal data. Established problem of consent to the turnover and/or processing of personal data, including parents, guardians, and caregivers for children, disabled and reduced mobility persons, respectively, as well as to provide consent to the circulation and/or processing of personal data of deceased their heirs. Revealed highly dangerous under point 6 of part 1 of article 11 of the Law of Ukraine "On Personal Data Protection", for circulation and/or processing of personal data without providing the consent of data subjects, which is the need to protect the legitimate interests of the owners of personal data of third parties, except when the data subject demands to stop its processing of personal data and the need to protect personal data on such a predominant interest. Under this provision, the data subject should carry out active operations, namely the demand to stop using his data, however, as it happens in most cases, their personal data may also be used without his knowledge, and when he finds out, it will be able to obtain compensation and ending the use of the data only after the court decision that the protection of his personal data prevails over the interests of the owners. Highlighted the problem of the definition of "personal data base", the first version of which avoids the registration of such databases as well as the absence of classification established personal data. Established steps to modernize the mechanism for ensuring the privacy of persons in the context of trafficking and processing of personal data.

Key words: database of personal data, law of Ukraine, turnover of personal data, processing of personal data, reasons for the turnover and/or processing of personal data, personal data, consent of the data subject.

Розбудова інформаційного суспільства нерозривно пов'язується з еволюцією інформаційно-комунікаційних систем і технологій обробки інформації, у тому числі персонального характеру, які проникають у всі сфери суспільного життя, що ставить перед законодавцем першочергове завдання модернізації механізму гарантування недоторканності приватного життя особи, зокрема й у контексті обігу та обробки персональних даних.

Незважаючи на постійну критику декларативності статті 32 Конституції України [1], яка закріплює, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте та сімейне життя, українське суспільство негативно сприйняло перший якісний крок закріплення реального механізму гарантування безпеки обігу й обробки персональних даних – прийняття Закону України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 р. Цей акт інколи декілька разів на рік зазнає змін (закони № 4452-VI від 23 лютого 2012 р., № 5491-VI від 20 листопада 2012 р., № 245-VII від 16 травня 2013 р., № 383-VII від 3 липня 2013 р., № 1170-VII від 27 березня 2014 р.) та викликає неабиякий резонанс серед громадськості, практикуючих юристів і науковців. Негативне ставлення суспільства до закону, спрямованого на захист приватного життя громадян, пояснюється надмірними адміністративними санкціями (у розмірі від ста до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [2]) за порушення закону, який характеризується складністю розуміння та неоднозначною практикою застосування.

Однією з основних проблем нового закону виявилася проблема відповідності понятійного апарату Закону України «Про захист персональних даних» сучасним відносинам з обігу й обробки персональних даних, яка виникла у зв'язку із застосуванням застарілого нормативно-правового забезпечення цих процесів, у тому числі міжнародного. Варто констатувати, що Конвенція Ради Європи № 108 «Про захист осіб стосовно автоматизованої обробки персональних даних», яка є фундаментом міжнародного законодавчого забезпечення захисту персональних даних, сформульована для підписання ще в січні 1981 р., була прийнята в 1985 р., а в Україні вона почала ді-

яти лише 1 січня 2011 р. [3]. Разом зі згаданою конвенцією в Україні почав діяти базовий закон у цьому напрямі – Закон України «Про захист персональних даних», який також застосовує застарілу термінологію. Наприклад, у статті 2 Закону України «Про захист персональних даних» проголошено: «Обробка персональних даних – будь-яка дія або сукупність дій, таких як збирання, реєстрація, накопичення, зберігання, адаптування, зміна, поновлення, використання й поширення (розповсюдження, реалізація, передача), знеособлення, знищення персональних даних, у тому числі з використанням інформаційних (автоматизованих) систем» [4]. Таке формулювання фактично відповідає процесу інформатизації 1980-х рр. Сучасна наука, усвідомлюючи розвиток штучного інтелекту (автоматизованого аналізу інформації), під обробкою персональних даних розуміє будь-яку дію або сукупність дій щодо персональних даних із метою отримання нової інформації; тобто обробка в кінцевому результаті має на меті отримати нове рішення щодо суб'єкта персональних даних, в умовах розбудови інформаційного суспільства – автоматизованого рішення.

Про сучасні можливості отримання автоматизованого рішення щодо суб'єкта персональних даних можна ознайомитись у багатьох наукових статтях у США та Європейському Союзі. Зокрема, М. Косинські, Д. Стілвелл та Т. Граепел опублікували дослідження, яке стверджує, що за допомогою вже виробленого алгоритму аналізу «вподобань» особи можна з точністю близько 90% визначити сексуальну орієнтацію, національність, релігійні та політичні погляди, особистісні риси характеру, рівень інтелекту й щастя, вживання речовин, що викликають залежність, визначити вік і стать особи тощо [5]. Дослідники Ж. Клейнберг та Л. Бекстрем виробили автоматичний алгоритм аналізу сімейного статусу, дружніх зв'язків суб'єкта дослідження з метою надання оцінки міцності й тривалості його особистих стосунків [6].

Крім проблеми законодавчого розподілу обігу та обробки персональних даних, експерти звертають увагу на багато інших питань, серед яких варто виділити проблему визначення поняття «база персо-

нальних даних», перша редакція якого давала можливості уникати реєстрації таких баз. У поєднанні з проблемою неефективної форми заяви реєстрації цих баз, що було доведено на слуханнях Комітету з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин, така ситуація спонукала Верховну Раду України виключити цей термін із Закону України «Про захист персональних даних»; при цьому поняття «Державний реєстр баз персональних даних» залишається [7; 8].

Фактично замість удосконалення поняття та введення надзвичайно необхідної класифікації цих баз (адже обіг та обробка персональних даних у соціальних мережах суттєво відрізняється від обігу й обробки в державних реєстрах та інших базах персональних даних) єдиним законодавчим органом України прийнято політичне рішення про виключення згаданого поняття, хоча явище продовжує існувати.

Поряд із наведеним варто зауважити, що в правовідносинах обігу й обробки персональних даних найважливішим правом суб'єкта персональних даних є його право надавати згоду на обіг та/або обробку відповідної інформації чи відмовитись від неї. Перша редакція статті 11 Закону України «Про захист персональних даних» встановлювала загальне правило, відповідно до якого обробка персональних даних могла здійснюватись лише за згодою суб'єкта персональних даних або з дозволу на обробку персональних даних, наданого володільцю бази персональних даних, відповідно до закону, винятково для здійснення його повноважень [4]. Водночас, незважаючи на перегляд у 2012 р. законодавчого визначення згоди суб'єкта персональних даних як добровільного волевиявлення фізичної особи (за умови її поінформованості) щодо надання дозволу на обробку її персональних даних відповідно до сформульованої мети її обробки, висловленого в письмовій формі або у формі, що дає змогу зробити висновок про її надання, тобто скасування обов'язкової письмової форми згоди, нова редакція статті 11 Закону України «Про захист персональних даних» передбачає шість правових підстав для здійснення обігу й обробки персональних даних, а визначення поняття згоди суб'єкта персональних даних взагалі виключено із закону [9]. Залишається також нерозв'язаною проблема надання згоди батьками, опікунами та піклувальниками щодо дітей, недієздатних та обмежено дієздатних осіб відповідно, а також щодо надання

згоди на обіг та/або обробку персональних даних померлих осіб їх спадкоємцями.

Серед підстав для обробки персональних даних особливо небезпечною, на нашу думку, є підстава, передбачена пунктом 6 частини 1 статті 11 Закону України «Про захист персональних даних», якою є необхідність захисту законних інтересів володільців персональних даних, третіх осіб, крім випадків, коли суб'єкт персональних даних вимагає припинити обробку його персональних даних, а потреби захисту персональних даних переважають такий інтерес [9]. Згідно із цим положенням суб'єкт персональних даних має здійснити активні дії, а саме вимагати припинити використання його даних, однак, як це трапляється в більшості випадків, його персональні дані можуть використовуватись і без його відома, а коли він про це дізнається, то зможе добитись компенсації й припинення використання своїх даних лише після рішення суду про те, що захист його персональних даних переважає над інтересом володільця. Фактично нова редакція Закону України «Про захист персональних даних» ставить під сумнів забезпечення недоторканності приватного життя суб'єктів персональних даних в Україні.

З огляду на наведене можна дійти висновку, що поспішні внесення змін до Закону України «Про захист персональних даних» створюють велику кількість неузгодженостей і знищують навіть існуючий механізм гарантування недоторканності приватного життя.

Серед першочергових напрямів удосконалення законодавства, які дозволили б розробити ефективний механізм гарантування недоторканності приватного життя людини в Україні, що відповідатиме реаліям розвитку й впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у суспільне життя, необхідно назвати такі:

- 1) удосконалення понятійного апарату Закону України «Про захист персональних даних» з обов'язковим розподілом процесів обігу та обробки персональних даних;
- 2) запровадження класифікацій персональних даних і баз таких даних;
- 3) визначення правових режимів обігу й обробки окремих видів персональних даних у різних базах персональних даних;
- 4) розробку Закону України «Про обіг та обробку персональних даних» замість існуючого Закону України «Про захист персональних даних».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. – К. : Парламентське вид-во, 2011. – 198 с.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення законодавства про захист персональних даних : Закон України від 4 лютого 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 50. – Ст. 549.
3. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних від 28 січня 1981 р. // Офіційний вісник України. – 2011. – № 1. – Ст. 27.
4. Про захист персональних даних : Закон України від 1 червня 2010 р. // Голос України. – 2010. – № 172. – Ст. 481.
5. Kosinski M. Private traits and attributes are predictable from digital records of human behavior / M. Kosinski, D. Stillwell, T. Graepel // Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America. – 2013. – № 110(15). – P. 5802–5805.
6. Backstrom L. Romantic Partnerships and the Dispersion of Social Ties: A Network Analysis of Relationship Status on Facebook / L. Backstrom, J. Kleinberg [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://arxiv.org/pdf/1310.6753v1.pdf>.
7. Ризак М.В. База персональных данных и ее отдельные виды: особенности законодательного обеспечения в Украине / М.В. Ризак // Право України (російськомовна версія). – 2013. – № 3. – С. 259–265.

8. Різак М.В. Забезпечення незалежності органу із захисту персональних даних, що є найважливішою вимогою європейських норм, та необхідність суттєвого удосконалення, а можливо, і прийняття якісно нової редакції Закону України «Про захист персональних даних», який враховуватиме не тільки практичний досвід європейських країн, але й спиратиметься на найсучасніші наукові розробки щодо обігу та обробки персональних даних / М.В. Різак // Збір та використання персональних даних про особу в контексті захисту прав людини : Стенограма комітетських слухань / Комітет Верховної Ради України з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kompravlud.rada.gov.ua/kompravlud/control/uk/publish/article.jsessionid=6EA9259ADDDDB49C7CDD25D39023C5F25?art_id=48151&cat_id=46332.

9. Про захист персональних даних : Закон України від 1 червня 2010 р. № 2297-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 34. – Ст. 1188.

10. To log or not to log? Risks and benefits of emerging life-logging applications European Network and Information Security Agency (ENISA) (November 11, 2011) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.enisa.europa.eu/activities/risk-management/emerging-and-future-risk/deliverables/life-logging-risk-assessment>.

11. A comprehensive approach on personal data protection in the European Union – EU Communication COM(2010)609/final // European Commission (November 4, 2010) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/justice/news/consulting_public/0006/com_2010_609_en.pdf.

12. Різак М.В. Правове регулювання відносин обігу персональних даних : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / М.В. Різак. – К., 2012. – 223 с.

13. Різак М.В. Співвідношення понять «обіг» та «обробка» персональних даних: термінологічні аспекти / М.В. Різак // Віче. – 2013. – № 8. – С. 25–26.

УДК 321.7

УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ БЛАГОДІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ STATE MANAGEMENT IN THE ORGANIZATION OF CHARITIES

Русских В.О.,

*здобувач кафедри адміністративної діяльності
Національної академії внутрішніх справ*

У статті на основі наукових позицій учених, а також чинного законодавства України проведено аналіз державного управління у сфері організації діяльності благодійних організацій. Наголошено на важливості таких аспектів державного регулювання, як державна реєстрація й державний контроль у сфері благодійної діяльності, що покликані забезпечити права та свободи людини, законні інтереси юридичних осіб і держави, а також самих благодійних організацій від будь-яких порушень чинного законодавства.

Ключові слова: державне управління, організація діяльності, благодійна організація, державна реєстрація, державний контроль.

В статье на основе научных позиций ученых, а также действующего законодательства Украины проведен анализ государственного управления в сфере организации деятельности благотворительных организаций. Подчеркнута важность таких аспектов государственного регулирования, как государственная регистрация и государственный контроль в сфере благотворительной деятельности, которые призваны обеспечить права и свободы человека, законные интересы юридических лиц и государства, а также самих благотворительных организаций от любых нарушений действующего законодательства.

Ключевые слова: государственное управление, организация деятельности, благотворительная организация, государственная регистрация, государственный контроль.

On the basis of scientifically scientists and regulations of the state administration analyzed in the organization of charitable organizations. Emphasized the importance of issues such as state regulation of state registration and state control in charitable activities, which are designed to ensure the intended rights, freedoms, legitimate interests of entities and the state, and most charities of any violations of the current legislation

Key words: governance, organization activities, charitable organization, state registration, state control.

Постановка проблеми. Діяльність будь-якої організації є ефективною лише тоді, коли здійснюється якісне, законодавчо врегульоване, добре налагоджене управління. Благодійні організації ефективно працюють, коли стабільно й ґрунтовно адмініструються, мають стратегії та процедури інвестування, використовують ресурси для покращення добробуту громади. Реалізація благодійними організаціями поставлених завдань полягає в належній організації

ефективного управління її фінансово-господарською діяльністю. Відтак управління варто розглядати як процес, пов'язаний із досягненням певних завдань, що за своєю природою є серією безперервних взаємопов'язаних дій – управлінських функцій, кожна з яких є також процесом і важливим елементом для досягнення кінцевої мети управління.

Стан наукового дослідження. Проблема державного управління у сфері організації діяльності